

## **ЗМІСТ І СУТНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

**Анотація.** *Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правового регулювання медичних послуг в Україні в контексті євроінтеграції. Підкреслено, що медична сфера є тією сферою, яка покликана забезпечити належний рівень і доступність медичного обслуговування усім громадянам, котрі звертаються за медичною допомогою. Важливість цього питання є беззаперечною, адже майже завжди медична допомога тісно перетинається із питанням забезпечення прав людини. Констатовано, що сьогодення, яке пов'язане зі становленням інформаційного суспільства, розвитком новітніх технологій та інновацій, пропонує нам все новіші та перспективніші варіанти відновлення здоров'я, шляхом надання таких медичних послуг, які пов'язані з трансплантологією, репродуктивними технологіями, клонуванням та ін. Вочевидь, все це має мати під собою чітку і зрозумілу правову основу, яка перебуватиме у площині неухильного дотримання основоположних прав людини і громадянина. Зазначено, що нині вже сформовано нормативно-правове підґрунтя забезпечення медичної сфери, що дозволяє зреалізувати конституційні засади щодо охорони здоров'я в Україні, однак з огляду на динамічність цієї галузі окремі норми потребують удосконалення, уточнення або зміни, а окремі правовідносини у галузі охорони здоров'я – очікують свого закріплення у законодавчих актах.*

*Наголошено, що досвід формування та розвитку системи охорони здоров'я, що має досить тривалий і складний шлях, який пройшли провідні країни світу, і медична сфера яких є певним еталоном для інших, свідчить про те, що позитивний результат функціонування цієї сфери досягався за допомогою поєднання двох складових: державного і приватного секторів надання медичних послуг. Обидва сектори стали міцним підґрунтям та гармонійним доповненням один одного. Натомість, особливим стимулом для кожного стала конкуренція, що сприяла запровадженню найбільш прогресивних форм організації медичної галузі, покращення медичної діяльності і, відповідно, дозволяла якнайкраще визначати перспективні та пріоритетні напрями для подальшого розвитку системи охорони здоров'я.*

**Ключові слова:** *система охорони здоров'я, медицина, медична послуга, лікувальні заклади, медичне страхування, медичне обслуговування, адміністративно-правове регулювання, законодавчі акти, інновації в медицині, європейські стандарти.*

**Annotation.** *The article is devoted to the study of administrative and legal regulation of medical services in Ukraine in the context of European integration. It is emphasized that the medical field is the field that is designed to ensure the appropriate level and availability of medical care to all citizens who seek medical help. The importance of this issue is undeniable, because almost always medical care closely intersects with the issue of ensuring human rights. It has been established that the present, which is connected with the formation of the information society, the development of the latest technologies and innovations, offers us more and more new and promising options for restoring health, by providing such medical services as are related to transplantology, reproductive technologies, cloning and others. Obviously, all this should have a clear and understandable legal basis, which will be in the plane of unwavering observance of the fundamental rights of a person and a citizen. It is noted that the regulatory and legal basis for the provision of the medical sphere has already been formed, which allows the implementation of the constitutional principles regarding*

*health care in Ukraine, however, given the dynamism of this field, certain norms require improvement, clarification or change, and certain legal relations in the field of health care "I" are awaiting their consolidation in legislative acts.*

*It is emphasized that the experience of the formation and development of the health care system, which has a rather long and difficult path, which the leading countries of the world have gone through, and whose medical field is a certain benchmark for others, shows that the positive result of the functioning of this field was achieved with the help of a combination of two components: the public and private sectors of providing medical services. Both sectors have become a solid foundation and a harmonious complement to each other. Instead, competition became a special incentive for everyone, which contributed to the introduction of the most progressive forms of organization of the medical industry, improvement of medical activity and, accordingly, allowed to determine the best possible promising and priority directions for the further development of the health care system.*

**Key words:** health care system, medicine, medical service, medical facilities, medical insurance, medical service, administrative and legal regulation, legislative acts, innovations in medicine, European standards.

**Актуальність теми.** Медична сфера є тією сферою, що покликана забезпечити належний рівень і доступність медичного обслуговування усім громадянам, які звертаються за медичною допомогою. Важливість цього питання є беззаперечною, адже майже завжди медична допомога тісно перетинається із питанням забезпечення прав людини.

Сьогодні, що пов'язане зі становленням інформаційного суспільства, розвитком новітніх технологій та інновацій, пропонує суспільству все новіші та перспективніші варіанти відновлення здоров'я шляхом надання таких медичних послуг, які пов'язані з трансплантологією, репродуктивними технологіями, клонуванням та ін. Вочевидь, все це має мати під собою чітку і зрозумілу правову основу, яка перебуватиме у площині неухильного дотримання основоположних прав людини і громадянина.

Варто зауважити, що сьогодні вже сформовано нормативно-правове підґрунтя забезпечення медичної сфери, що дозволяє зреалізувати конституційні засади щодо охорони здоров'я в Україні, однак з огляду на динамічність цієї галузі окремі норми потребують удосконалення, уточнення або зміни, а окремі правовідносини у галузі охорони здоров'я – потребують закріплення у законодавчих актах.

Зокрема, сьогодні ще не повною мірою вирішені усі питання, що стосуються надання медичних послуг, а це, в силу європейської спрямованості України, вимагає більш глибокого наукового аналізу, що дозволить виробити такі положення, в яких будуть враховані європейські стандарти, що напрацьовані у сфері медицини.

Отже, можемо констатувати, що становлення медичних послуг на всіх етапах розвитку безпосередньо пов'язане з державною політикою реформування сфери охорони здоров'я.

Важливим аспектом у цьому процесі має стати адміністративно-правове регулювання сфери охорони здоров'я, що сприятиме вирішенню сучасних проблем у наданні медичних послуг населенню, які потребують комплексного підходу до них. Натомість, сьогодні варто звернути особливу увагу на питання розвитку системи платних медичних послуг, що надаються приватними медичними установами. Така діяльність має відбуватись на основі чіткого і зрозумілого законодавства, забезпечуючи максимальне охоплення усіх аспектів надання таких медичних послуг.

**Метою дослідження** є з'ясування сутності категорії «медична послуга» в контексті реформування галузі охорони здоров'я.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання, що стосуються різноманітних аспектів сфери охорони здоров'я, адміністративно-правового регулювання діяльності медичних закладів, проблематики медичного права досліджувались такими вченими як Ю. В.

Бережна, А. А. Герц, З. С. Гладун, І. М. Жаровська, О. А. Євтушенко, І. В. Миколаєць, І. Ю. Сенюта, В. Ю. Стеценко, С. Г. Стеценко, М. Ю. Щирба, Я. О. Янчак та низка інших.

**Виклад основного матеріалу.** Передусім, варто зауважити, що в Україні «кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування», що закріплено на найвищому рівні – у Конституції України (ст. 49) [1].

Окрім того, Основним Законом закріплено положення про те, що «держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвиткові лікувальних закладів усіх форм власності» [1].

Досвід формування та розвитку системи охорони здоров'я, що має досить тривалий і складний шлях, який пройшли провідні країни світу, і медична сфера яких є певним еталоном для інших, свідчить про те, що позитивний результат функціонування цієї сфери досягався за допомогою поєднання двох складових: державного і приватного секторів надання медичних послуг. Обидва сектори стали міцним підґрунтям та гармонійним доповненням один одного. Натомість, особливим стимулом для кожного стала конкуренція, що сприяла запровадженню найбільш прогресивних форм організації медичної галузі, покращення медичної діяльності і, відповідно, дозволяла якнайкраще визначати перспективні та пріоритетні напрями для подальшого розвитку системи охорони здоров'я.

У контексті адміністративно-правового регулювання медичних послуг в Україні, А. В. Самохін, акцентує увагу на тому, що терміни «медична допомога» і «медична послуга» широко вживаються в національному законодавстві України, проте цілісна правова дефініція цих понять у законах України відсутня. Посилаючись на Рішення Конституційного суду України від 29 травня 2002 р. № 10-рп/2002, вчений зазначає, що «медична допомога» і «медична послуга» трактуються і як синоніми, і як антоніми, і як частина одна одної. Так само, на думку вченого, співвідносяться поняття «медична допомога» і «медичне обслуговування» та інші. У той же час дефініції зазначених понять і термінів, наведені науковцями та практиками, різноманітні, а співпадають лише в окремих частинах й елементах [2, с. 96].

Аналіз трактувань сутності понять «ринок медичних послуг» українськими та іноземними науковцями дозволив, А. Д. Барзиловичу, дійти висновку, що зазначений ринок є складною збалансованою системою, що формується з сукупності організацій та установ, що є учасниками ринку та надають, регулюють або споживають медичні послуги при кон'юктурі ринку в певний момент часу, та діяльність яких спрямована на якісне та доступне надання необхідних послуг із поліпшення стану та збереження здоров'я людей. Натомість поняття «державне регулювання ринку медичних послуг» можна використовувати у вузькому та широкому значеннях [3, с. 74].

Розглядаючи медичну послугу як товар медичного ринку, С. Ф. Марова та С. М. Вовк, цілком справедливо зауважують, що «система охорони здоров'я – найважливіша складова системи соціального захисту держави. Вона ще має пострадянську розгалужену мережу медичних закладів, але вже з відтінком сучасності – приватний ринок медичних послуг починає займати суттєве місце в системі охорони здоров'я України. Водночас фінансування більшості лікувальних закладів досить здійснюється переважно за рахунок державних коштів, що знаходиться в щільній залежності від соціально-економічної ситуації у державі. Хронічний брак фінансових ресурсів не дозволяє надавати якісні медичні послуги населенню. В той же час, у державах, де є змішана система охорони здоров'я, можливість надання якісних медичних послуг не викликає сумнівів, тому що достатнє фінансування дозволяє формувати їх у повному обсязі, згідно з потребами споживачів» [4].

Л. Р. Криничко, О. Д. Крикун і Ю. М. Малігон, звертаючись до класифікації медичних закладів, що пропонує Всесвітня організація охорони здоров'я, зауважують, що сьогодні у світі виділяють лише три основні моделі охорони здоров'я. До них відносять: державну,

страхову та приватну модель медицини. Враховуючи чинники економічного розвитку, жодна з наведених моделей не зустрічається у «чистому вигляді, проте є обов'язковим переважання якоїсь одної». Саме тому, сьогодні система охорони здоров'я виступає головною складовою загальної системи соціального захисту держав [5, с. 111].

Натомість, дослідниця ефективності розвитку та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації та інтеграційних процесів у охороні здоров'я, Я. Янчак, вважає, що медична послуга відрізняється від будь-якої послуги в іншій сфері індивідуальністю та неповторністю, тому постає проблема оцінювання якості медичних послуг, а першим кроком до визначення показників якості є виділення основних її критеріїв. До основних, на думку дослідниці, критеріїв якості медичних послуг належать такі: 1) доступність медичної послуги; 2) адекватність медичної послуги; 3) наступність і безперервність медичної послуги; 4) ефективність і дієвість; 5) орієнтованість на пацієнта, його задоволеність; 6) безпека процесу лікування; 7) своєчасність медичної послуги; 8) відсутність (мінімізація) лікарських помилок, що ускладнюють одужання або збільшують ризик прогресування наявного у пацієнта захворювання, а також підвищують ризик виникнення нового; 9) науково-технічний рівень [6, с. 229-230].

Варто також звернути увагу на думки, які висловлює А. А. Герц, визнаючи справедливою тезу про те, що медична послуга може являти собою сукупність корисних властивостей конкретної діяльності (дій медичного характеру), а її корисний ефект може задовольнити потреби особи у відновленні чи підтриманні її здоров'я. При цьому вчена виділяє декілька особливостей медичних послуг:

- медичні послуги можуть здійснювати не всі особи, оскільки медична послуга – це професійна діяльність або сукупність професійних дій;
- професійна діяльність або сукупність професійних дій повинні здійснюватися для досягнення певної мети;
- медична послуга не має матеріального результату, але вона може бути поєднана зі створенням матеріального компоненту, загалом, матеріальний компонент не являє собою матеріальну цінність, а входить як складова до способу лікування;
- виконавець не завжди може гарантувати результат послуги, оскільки, по-перше, медична послуга являє собою не односторонні дії виконавця, але і зустрічні дії з боку пацієнта; по-друге, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного людського організму;
- медична послуга має визначену вартість, тому її надання супроводжується обов'язком оплати, яка включає витрати виконавця на її надання та його винагорода [7, с. 13].

Натомість, на думку О. Я. Коров'як, «незважаючи на проголошені Конституцією України принципи, система охорони здоров'я не забезпечує рівного безкоштовного доступу населення до якісних медичних послуг. Це виявляється в:

- 1) низькій якості медичних послуг. Очікувана тривалість життя населення України складає 68,2 року, що в середньому на 10 років нижче, ніж у країнах ЄС. Коефіцієнт дитячої смертності у 2,5 рази вищий, ніж у «старих» країнах ЄС. Рівень передчасної смертності втричі перевищує показник ЄС, рівень смертності від туберкульозу – у 20 разів вищий;
- 2) нерівному доступі до послуг охорони здоров'я. Бідні верстви населення страждають через відсутність можливості одержання необхідної медичної допомоги. Відомча медицина (з обмеженим доступом) ускладнює досягнення мети рівного доступу. Існують диспропорції у доступі до медичних послуг міських і сільських мешканців. Високим є тягар особистих витрат населення на послуги охорони здоров'я. Згідно з офіційною статистикою, витрати населення перевищують третину загального обсягу фінансування галузі (40% у 2008 р.) і здійснюються безпосередньо під час одержання медичних послуг [8, с. 55].

Водночас, у контексті фінансування медичної галузі, варто звернути увагу на думки, які викладає А. Мокрицька. Досліджуючи сутність та класифікацію медичних послуг як основу їх фінансування, науковець зауважує, що не можна говорити про те, що охорона

здоров'я не може і не має розвиватися за законами ринкового господарювання. Саме в умовах ринкових відносин з'являються передумови радикальних змін в організації охорони здоров'я. Звісно, в Україні на даний момент ринкові відносини не можуть бути розповсюджені на всю систему надання медичної допомоги.

Таке становище обумовлено, по-перше, практично повним державним регулюванням діяльності медичних установ, по-друге, обмеженим числом медичних установ, серед яких можлива конкуренція, регулююча роль якої стосовно якості медичних послуг очевидна. У зв'язку з цим, цілком виправданою є поява двох категорій, що позначають кінцеві результати лікарської діяльності. Так, «медична допомога» – це кінцевий результат безкоштовної медицини, тоді як «медична послуга» – це продукт або товар медицини платної [9, с. 116].

**Висновки.** Отже, можемо констатувати, що становлення медичних послуг на всіх етапах розвитку безпосередньо пов'язане з державною політикою реформування сфери охорони здоров'я.

Важливим аспектом у цьому процесі має стати адміністративно-правове регулювання сфери охорони здоров'я, що сприятиме вирішенню сучасних проблем у наданні медичних послуг населенню, які потребують комплексного підходу до них. Натомість, сьогодні варто звернути особливу увагу на питання розвитку системи платних медичних послуг, що надаються приватними медичними установами. Така діяльність має відбуватись на основі чіткого і зрозумілого законодавства, забезпечуючи максимальне охоплення усіх аспектів надання таких медичних послуг.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Самохін А. В. Адміністративно-правове регулювання медичних послуг в Україні: проблеми вдосконалення категоріального апарату. Науковий вісник Міжнародного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-3. Том. 1. С. 96–99.
3. Барзилович А. Д. Наукові підходи до визначення понять «ринок медичних послуг», «державне регулювання ринку медичних послуг». Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2019. № 4 (68). С. 70–75.
4. Марова С. Ф., Вовк С. М. Медична послуга як товар медичного ринку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 4. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur\\_2017\\_4\\_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_4_4)
5. Криничко Л. Р., Крикун О. Д., Малігон Ю. М. Приватні медичні послуги як об'єкт державного регулювання. Публічне урядування. № (5 (25)). С. 107-119. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-107-119](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-107-119)
6. Янчак Я. Ефективний розвиток та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації та інтеграційних процесів у охороні здоров'я. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: зб. наук. праць. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 876. С. 227–235.
7. Герц А. А. Право на надання медичних послуг як елемент особистого немайнового права на охорону здоров'я. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 11. Том. 2. С. 12–14.
8. Коров'як О. Я. Забезпечення якості послуг у медичній галузі України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2018. № 5. Том 29 (68). С. 54–59.
9. Мокрицька А. Сутність та класифікація медичних послуг як основа їх фінансування. Світ фінансів. 2013. № 4. С. 115–120.